

S. 6. 264

Reise. fol.

J. VI, 887

~~III~~ ~~III~~ J. IV. 10

EXERCITATIO
EXEGETICO-PHILOLOGICA
AD
PSALMVM XVI.

QVAM
IN REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
GOTTLIEB ANASTASIO
FREYLINGHAVSEN

SVMME VEN. ORD. THEOL. ADIVNCTO
ERVDITORVM EXAMINI

PLACIDO

D. OCTOBR. CLS IS CC LII.

H. L. Q. C.

SVBIICIET

IOANNES ANDREAS FISCHER

CROPPENSTADIO - HALBERSTAD.

HALAE MAGDEBVRGICAE
LITTERIS ORPHANOTROPHEI MDCCLII.

16

EXERCITATIO
EXERCITIO PHILOSOPHICA
AD
FRANCOVIVM K. R.

MAO
IN THEO. EPIDEMIOLOGIA
GOTTFR. ANASTASIO
FRANCOVIVM

FRANCOVIVM EXAMIN
L. V. D. J. O. V. M. L. X. A. M. N. I.

LOANNES DE T. P. S. S. T. E. R.

LITTERAE MATHEMATICAE

§. I.

quod laboribus affectis auctores debere videntur *Occasio et se-*
sui, ut si res ferat, et quaedam opportuna hor-*pus scripti.*
tetur occasio, in pertexendis absoluendisque
quae orsi fuerant, ponant operam, id ipsum
nos hoc tempore praestare constituimus scri-
ptioni ante biennium, et quod excurrit, in lucem a nobis edi-
tae. Quae res ne forte ignoret L.B. sic se habet. *Commen-*
tabamur nonnihil eo quod diximus tempore in Psalmum de-
cimum sextum, editoque *Schediasmate theologico-philologico*
(ita enim inscripseramus libellum) generaliora quaedam,
quae quasi in limine odiae illius observanda essent, complexi,
illustrationem qualemcunque subnectebamus *commatum quin-*
que priorum. Itaque quae tunc illa scriptione persequi exorsi
sumus, hoc tempore absolvere tanti fuerit. Quam ob rem
inde exordiretur praesens haec commentatio, ubi prior illa
substitierat, nisi verendum esset, ne si bene multis legentium,
illa superior scriptio ad manus non sit, his saltem opus quasi
ante Paldy tradere videremur, quod genus nullam habet gra-
tiam. Placet ergo huc potius, ea quae tunc in chartam con-
ieceramus, referre, et simul nunc cum iis quae restant exami-
ni

A

ni

EXERCITATIO

ni academico subiicere. Libertate tamen quod ad priora illa attinet nobis vti liceat ea, quae cuius auctori facile conceditur, hoc est, vti nonnulla hic vel vberius vel strictius reddamus, quaedam, id quod speramus saltem, secundis limariora curis exhibeamus. Quo facto pergemus ad ea, quae tum quidem nondum attigimus. Neque vero iustam ac plenam totius carminis sacri exegetin, rerumque ipsarum pertractationem prae nobis ferimus, quam maioris cuiusdam esse arbitramur et operis et ingenii; sed suffecerit sparsim strictimque ad ipsum contextum sacrum talia monuisse, quae si docti vsuque praestantes, a quibus discere ipsi cupimus, haud valde desiderent, tirones tamen, vel etiam mediocriter exercitati, non prorsus abiicienda existiment.

§. II.

Ex inscriptione Psalms auctoris secundarius ostenditur.

Antequam ad exponendam de scopo atque argumento Psalms nostri sententiam prouehamur, veramque illius interpretandi hypothesein inuestigemus, non alienum fuerit paucis ipsum etiam *titulum*, quem, iam primus illi odae praefixum fuisse credimus, (*) considerationi subiicere. Breuis ille quidem est, ac duobus duntaxat constat vocabulis. Quorum posteriori (liceat enim inde ordiri) *auctor* designatur, vt cum schola loquamur, *secundarius*, DAVIDES, sanctissimi Numinis interpres, atque vt ipse de se in emortuali illo carmine 2 Sam. XXIII, 1. *iucundus cantionibus* (s. carminibus) *Israelis*. Solet quippe apud Ebraeos *Lamed* nominibus propriis praefixum saepe frequenter *auctorem* operis innuere. Itaque vt v. c. Habac. III, 1. תפלה לחבקוק non interpretatur *orationem pro Chabacuco* q. d. in vsum illius gratiamue siue etiam ad deprecandum *pro ipso* compositam; neque vero *orationem de Chabacuco*, (vt obiectum s. argumentum significemus): sed *orationem*

(*) Alia enim est ratio huius et similium quae in Psalmorum volumine occurrunt inscriptionum, quam earum, quae N. T. libris praefixae sunt, quas non minus quam subscriptiones epistolae subiectas a seriore manu esse, nemo facile dubitat; quo minus mirum est easdem varie saepe a variis exhiberi.

tionem Chabacuci h. e. quae ipsum hunc vatem habeat *auctorem*; ita vel in primis idem hoc in Psalmorum usu venit titulis. Sunt qui ad explicandum dicendi modum tali complemento uti praecipiant, ut v. c. *Psalmus Davidi* sit *Psalmus* (inspiratus) *Davidi* et sic in aliis. Quod si per se confideretur, haud inepte dictum iudicetur. Fuerunt enim virique auctores illi, quorum nomina his vel illis sacri codicis particulis praefixa sunt, *Davides*, *Moses*, *Salomo* (b) et si qui praeterea in hunc censum referendi sunt, *Σηλᾶτοι* seu ut Petrina phrasi dicamus (2 Petr. 1, 21) *Φερόμενοι ὑπὸ πνεύματος ἁγίου*. Malumus tamen simpliciter hoc genus dicendi ad idioma cum aliarum orientis linguarum, tum ipsius ebraicae referre, cum exempla praesertim in Arabum scriptis occurrant prorsus gemina, ubi tamen supplemento illi supra adlato vix locus est. Liber hoc loco illustrationis confirmationisque causa nonnulla subiungere, quae in hanc rem scripsit Vir Magnificae summe ven. D. CHRIST. BENEDICT. MICHAELIS in dissertatione de *Soloecismo Casuum* §. XIII. Posteaquam enim pluribus exemplis *σολοισμοφανεῖς* illud, quod in talibus dictionibusprehenditur, exposuisset, haec addit: „*Quaeris, quomodo Soloecismus in his omnibus et multo pluribus exemplis amolendus sit? Supple modo pronomen* *שׂא*, *qui, quae, quod, quod* „*in his omnibus subauditum post se dativum requirit, et vero cum hoc elegantem apud Ebraeos facit genitivi periphrasin* - - „*Pienae locutionis exempla si desideras conf. Cant. 1, 1. Nolē* „*porro circa constructionem hanc haesitare, cum et Arabes in librorum suorum inscriptionibus eandem in deliciis habeant, v. gr.* „*Ononasticon Meidanio pro Meidanii s. auctore Meidanio.* „*Hactenus vir doctissimus. Est quidem, ubi ambigi queat, auctorisne an obiecti indicium sit idem in inscriptionibus simi-*

A 2

liler

(b) *Mosis* auctoritatem ac nomen discrete praefert Ps. LXXX. De *Salomonis* nomine, quod Ps. LXXII. in fronte gerit deinceps nonnihil admo-
nabitur. Constat saltem et ipsum inter auctores fuisse *Σολομῶνας*. His etiam *Assaphus*, *Ieduthun* et *Heman* accensendine sint, nunc non disputamus. Adcat qui volet, b. 10. HENR. MICHAELIS *praefat. in Psalr.* §. III.

liter nominibus propriis adhaerens praefixum, ac solet hoc praecipue in Psalmo LXXII. dubitari, cuius titulus est לשלמה. Graeci metaphraetae εις Σαλωμων h. l. habent, cum ebraeam syn- taxin in aliis locis mero datiuo reddant, vel secundo etiam casu vtantur. Sed vrcunq; de hoc Psalmo statuatur (neque enim de explicando illo rubro doctis interpretibus satis adhuc conuenit); id quidem exploratum est, neque ex tali inscri- ptione obiectum Psalmi, indubie posse effici (c) nec si vel ma- xime passim ea sic fit capienda, ad hunc illico, de quo quae- rimus transferri id quidem posse ac debere. Itaque quamuis rem ipsam facile adsentiamur pio atque cordato Psalmo- rum interpreti BVGENHAGIO, odam hanc Christum canere; discedimus tamen ab eo haectenus, quod hoc ipsum per illud לריר innui ac significari existimat, sensu videlicet my- stico hic Christum Dauidis nomen habere reputans, quale quid occurrit Ezech. XXXIV, 24. Saltem quo pacto id cogi- ratum optimi viri aduersus negantem quemuis teneri queat, ob frequentiam illius quod antea declarauimus idiomatis fate- mur nos non intelligere.

§. III.

Quid vox
מכתם
in titulo
designet?

Supereft, vt de altera, quam titulus Psalmi exhibet voce מכתם, verbum addamus. Arque hic, quamquam non inter omnes omnino conueniat quid sibi velit id vocabulum (d) non grauatim in eorum sententia adquiescimus, qui ad com- mendandam carminis praestantiam id nominis pertinere au- rumant, siue a voce מכתם qua aurum (praestantius) notatur significationem arcessas adeoque pro substrata re, aureum carmen (e) interpretere, siue ab ipsa radice a qua & מכתם deriuatur significatione, vt generatim res quae abdi et dili- genter

- (c) Id quod obseruatum etiam videas in Institutionibus Hermeneuticae sa- crae vernaculis Viri summe Vero D. SIG. IAC. BAYMGARTEN p. 50. not.
- (d) Idem מכתם occurrit etiam Ps. LVI. LX. et Iudaeorum magistris R. Sal. et A. b. Esra pro cantici s. melodiae genere habetur.
- (e) Si res per se clara et plurium linguarum vsu trita lucem desideraret fa-

genter (ob praestantiam) *occultari* solet, (καμψύλον graece dixeris) significetur (f) seu denique vtrumque coniungas et *aurum cimelium* veritas. (g) Et merebatur sane eximia haec ode vel titulo quodam ad piam et frugiferam meditationem et quasi custodiam religiosam lectoribus commendari. Habet enim ea id argumentum, quo summa mortalium salus continetur, quo proinde nullum debet esse carius. Potuit etiam, vt hoc addamus, ipsa carminis ratio et forma longe pulcherrima eo nomine praedicari, neque haec quasi quaedam proprii operis laus vitio statim danda esse ei auctori qui *linguam suam* alibi (Ps. XXXV, 2.) non nisi *graphium* esse profitetur *peviti scribae* i. e. Spiritus S. Largimur tamen facile priorem rationem potiore[m] videri et vel per se solam sufficere. (h)

§. IV.

Verum non haeremus in limine diutius, sed quo nos *Partitio* *ca-*
diuina rerum in hoc sacro carmine latentium excellentia vocat, *tius tracta-*
intro pedem inferimus. Ita autem partiemur tractationem *tionis.*
nostram, vt primo generatim quaedam in medium adferamus quae ad *scopum* atque *obiectum* verum dictorum indagandum faciant, ac deinde ipsum *textum sacrum* observationibus nonnullis illustrare studeamus.

§. V.

Quod ad *primum momentum* atinet de quo nos expo- *Psalmus agit*
situros ostendimus, videtur non ad opinionem modo posse *de Christo.*

A 3

sed

eile huc ex profana antiquitati aduocare possint ea quae feruntur MY-
ΘΑΓΟΡΟΥ ΧΡΥΣΕΑ ΕΠΗ de quibus adi IO. ALBERTI FABRICII
Biblioth. graecam L. II. c. 12. p. 459.

(f) Ita placet Clarissimo IO. SIMONIS in *Arcano Formarum* p. 501. cf. de significatu *כתם* BOCHARTVM *Geograph.* P. I. l. 3. c. 5. p. 181.

(g) Cum b. IO. HENR. MAIO in *Supplem. ad Lexicon Cocceii.*

(h) Consulto a nobis superfluum est examinandis LXX et vulgati interpretum versionibus quorum illi *καμψύλον*, vertunt hic e graeco, vt videtur, *tituli inscriptionem.* Qui quorsum respexerint difficile est pro certo dicere pariter ac quid Chaldaeo in mente fuerit vertenti *גליפה תריצתא* vid. BUXTORFII *Lex Chald. et Talm.* p. 443.

sed ad veritatem cuilibet non vltro oculos claudenti persuaderi, CHRISTVM esse futurum (eo quidem tempore) orbis sospitorem, quem noster, multis cum aliis canat Pſalmus. Quodsi enim characteres veri subiecti in sermonis prophetici contextu consideremus, non desunt vestigia, quae attentum scrutatorem et ab impedimentis vel pravi animi vel iudicii praecipitis liberum in certam ducant interpretationem. Neque enim in omnibus huius Pſalmi effatis vltum se obicit praedicatum quod non aptissime illustri huic subiecto de quo omnes vates ac praesertim in Pſalmis Davides copiose loquitur, Messiae (secundum status diversos considerato) se deat. Et quamquam sint nonnulla quae in corpus Christi mysticum hoc est fideles iridem cadant, id tamen non mirandum est atque insolens in Scriptura, neque securim iniicere potest ei interpretationi quae de capite potius ipso accipit totam hanc oden propheticam, in quod saltem comma X, praesertim luce N. T. collustratum, rectius vnice transfertur.

§. VI.

*Idem ex N.
T. testimonio
stabilitur.*

Quodsi enim Noui Foederis tabulas consulamus, videmus ferebatur actos Spiritu, suo idem testimonio confirmare, ita vt rem aleae eximant dubitationis. Quam posteriorem probandi rationem nolim cuiquam in suspicionem adduci, nec satis videri ad persuadendum habere roboris. Quamquam enim nec vacat hoc loco nec luber illud examinare quod a quibusdam dici solet, scriptores sacros N. T. oracula V. T. hic ibi ira allegare, vt verba istorum referant quidem, caeterum in aliam prorsus sententiam eadem accipiant ac possint commode, si suis in locis inspiciantur, explicari: id tamen fidenter asseueramus, hoc ad geminum quod excitavimus testimonium applicari non posse, si vel maxime in aliis verum sit; quae res quia oculis iudicari potest, haud videtur hic pluribus disputanda.

§. VII.

§. VII.

Nec vero est quod Psalmum hunc nostrum suspicemur applicatione tantum mystica (vtr ut non arbitraria sed a Spiritu S. intenta) ad Christum trahi, proxime autem et directe res Davidis canere, cuius quidem antitypum fuisse confiter Messiam, illius adeo progenitoris sui passim ut supra diximus nomine a vatibus insignitum. Quamvis enim eiusmodi quid alibi obrineat: (i) id tamen in nostro hoc varicinio adeo non est necessarium, vix ut vilo pacto fieri et admitti posse videatur. Etenim (ut alia nunc taceamus) sicuti Paulus Act. XIII. cum *decimum* Psalmi nostri *versum* excrasset, subiicit: *Dauides quidem - - obdormiuit, additusque ad maiores suos corruptionem passus est: at qui a Deo excitatus est* (is vero Iesus erat Nazarenus) *minime ille corruptionem subiit*: sic nisi a clarissimo hoc ipsius Spiritus S. indicio auertere oculos voluerimus, non poterimus reliqua ad Davidem trahere in quem ista quae ex media oratione sunt, et tali quidem quae omnibus partibus apta et cohaerens est, conuenire negantur. Recte etiam obseruatur, phrasin Psalmi sacerdotis personae, quae Dauidi non competit, vnice passim conuenire; quae de re plura forte deinceps.

§. VIII.

Si generatim et vno velut obrutu Psalmum hunc eiusque *Argumentum* *Psalmi* *oeconomiam* iustremus, quod in aliis qui similis argumentum *Psalmi* sunt obseruatur, idem in hoc nostro deprehendimus, nempe *generatim* *duplicem* velut *actum* in hac sanctissimarum rerum scena arte *sub conspectum* *subiicitur* coniungi confundique; tristem alterum, alterum laetorem. Nam qui *passionales* vulgo dicuntur *psalmi* ita ex lugubri ac moesto partim, partim ex laeto et quasi *παρρησιαστικῶ* dicendi genere mixti ac temperati esse solent, ut mirabilis sit in hoc ex illo transitus, iucundam euentuum ipsorum

(i) In quem censum non male referre videmur *Psalmum duodecesimum*, idque non modo ob titulum, verum etiam ob ea quae com. 24. et 31. habentur; quamvis nonnulli sunt, qui et hic in alia omnia

EXERCITATIO

ipsorum factorumque Christi imaginem exhibente ipsa poematis informatione et tamquam structura. Conferat qui exemplum requirit priorem partem *Psalmi vicefimi secundi*, quae ad comma XXII. protenditur cum altera a commate XXIII. numeranda atque ad finem vsque decurrente. Videbit *ibi* luctantem, grauiissimisque vndique cinctum perpeffionibus, *hic* ex tristi repente laetabundum ac triumphantem; audiet, *ibi* quidem voces flebiles, angorum animi et summae *ἀδύνατος* indices, *hic* merum paeana, suauissimumque, vt post exhaustam incredibilem malorum vim hostesque triumphatos, epinicium. Bifariam iridem *vnde septuagesimus Psalmus*, passionalis et ipse diuiditur, cuius principio cum nihil fieri queat lamenabilius, extrema tamen pars spei gaudiique in sanctissimo Christi pectore exsuperantis locupletissima habet testimonia. Vix erit, quod hoc ex numero eximas, praeter vnum Psalmum LXXXVIII, in quo laetioris clausulae comparer admodum nihil, quem eundem tamen cum SAL. TILLIO ad vaticinia de Christo referre non dubitamus; prouti id etiam pluribus argumentis confirmat b. AVG. HERM. FRANCKIUS *Introduct. lat. in Psalmos* p. 870 sqq. Caeterum quod comparatio cum iis maxime quas diximus Psalmis docet, obseruamus in hoc *sexto supra decimum* magis complicatam magisque velut abditam ac retrusam esse perpeffionum mentionem, potiorum autem partem longius a demissae et querulae supplicationis indole abesse. Et tamen ipsum exordium praesentissimum et grauissimum innuit quod Christum cingebat, periculum, quod hanc vocem exprimeret, *Custodi me Deus*, cuius vim qui de minis furoribusque hostium Domini cogitauerit, rectissime plenissimeque adsequetur.

§. VIII.

Psalmus habet schema orationis Ac sicuti illa in sacris his oraculis non fecus atque in aliis operibus suis conspicua *πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ* (Eph. III, 10.) non vna ratione vitur in informandis de Christo vati-

vaticiniis, (k) ita hac praesertim in Psalmis frequentissime, quae ipse
 vt Messiam ipsum loquentem orantemque sitat. Quodsi Christo tribu-
 auctore b. LUTHERO nostro (l) ex eo capite Psalterium cui-
 liber homini christiano longe debet esse carissimum, quod
 ibi non acta solum ac fata dilectorum Dei habeantur, verum
 et voces supplicationesque et verba, quae de affectibus ipsorum,
 de indole animi, de modo cum Deo agendi testentur: quanto
 pluris diuinissimus ille liber dulcissimusque ab omnibus qui
 Christum amant, eique omnia summa tribuunt, fieri debet
 eo nomine, quod sanctissimos optimi seruatoris animi mo-
 rus in verbis eius expressos cernere ibi liceat et contemplari;
 quos quidem a quonam artifice felicius rectiusque effingi
 posse arbitrabitur, quam a Spiritu Filii? Ipsae Noui
 Instrumenti tabulae eaque illarum pars, quae acta ac res gestas
 Christi in terris refert, pauciores Domini orationes habet;
 siquidem si a brevioribus suspiriis discesseris, vix iusta preca-
 tio exstat vlla, praeter eam, quam Ioannes c. XVII. exhibet,
 alioquin etiam reliquis vitae Christi scriptoribus vberior in
 referendis eius sermonibus.

§. X.

Iam quemadmodum ipsa haec oratio, Ioanne stilo Est Oratio
 consignata, iure sacerdotalium Christi precum nomine adfici SACERDOTA-
 tur: sic qui eodem titulo hunc nostrum Psalmum inscriberet, LIS Messiae.
 minime ille quidem a vero aberraret. Sacerdotis enim per-
 sonam perpetuus orantis sermo tueretur, maxime autem quae
 v. IV. V. et VI. leguntur, declarant; quippe quae ex legi-
 bus sacerdotii typici optime possunt explicari. Magna est
 etiam similitudo et conuenientia inter vtramque orationem,
 illam quam Ioannis stilo orbis debet, quae a Domino cum
 hominem induisset, et iam a passione et morte hilastica
 B
 proxi-

(k) Modo enim diuinam Patris personam inducit Scriptura, de Messia,
 filio seruoque suo loquentis, modo ecclesiae partes tribuit etc. Sil-
 uam. exemplorum vel vnus Esaiae vatis liber dabit.

(l) In praefatione in Psalterium, cedro digna.

proxime abesset, dicta fuit, atque hanc *Dauidi* multo ante *ὁκνοῦσαν ἕρπαινον* dictaram a *Spiritu Christi* qui in eo erat 1 Petr. I, II. Quam rem qui pluribus confirmatam documentis cognoscere desiderat, adeat Viri summe Ven. D. GOTTHILF AVGVSTI FRANCKII *Programma paschale* *Fri-dericianae* nomine editum a. 1810ccxxxviii. quod in *Pentade programmatum ipsius* principem locum tenet.

§. XI.

Transitus fit ad partem alteram scriptio- nis.

His ita vniuerse de Psalmo disputatis, quod erat in pro- posita tractatione alterum adgredimur, ad ipsas carminis sacri sententias verbaque adlaturo nonnulla, quae ad vberio- rem rerum ipsarum meditationem viam quodammodo mu- nire, eamque iuuare queant. Qua in re aequi bonique scriptionem hanc nostram consulant lectores, si intra eum modum easque regiones substituerimus, quibus ineunte disputa- tione (§. I.) operam descripsimus.

§. XII.

Illustrantur nonnulla in com- mate primo obuia.

Prima igitur sanctissimae supplicationis verba, quibus adfatur patrem, passiones imminentes animo suo proponens Messias, haec sunt: *Custodi me Deus, quia in Te fiduciam p. sui!* Sententia facilis est, nec operosam inuestigationem desiderat. Afferemus tamen nonnulla quae ad proprietatem et *ἐμφαν* sermonis authentici declarandam nonnihil facere queant. Et in prima quidem exordialis formulae particula: *Custodi me Deus!* nomen diuinum *ל* e caeteris hic electum (vti et Pl. XXII, 2.) de robore ac fortitudine, quae in Deo summa est, cogitare nos iubet, qua vt in se seruando tuendoque vtatur pater, in *ἀδελφ* illa (2 Cor. XIII, 4.) vltro suscepta constitutus orat Dominus. (m) Neque enim

(m) Itaque huc etiam respexerunt graeci interpretes A QVILA & THEODOT. cum graeco vocabulo *ἔχει* hebraicum expriment. Ipsum vero *ל* a Philologis et Theologis (cum nomina diuina explicant) ab *ל* *ל* derivari quidem plerumque solet: sed inuita grammatica,

AD PSALMVM XVI.

enim displicent nobis, qui delectum quendam *nominum diuinorum* in sacris obseruari iubent, quorum quidem ad rem substratam *χέσις* et relatio, praesertim in locis quibusdam pathericis manifesta est. Est etiam in *altero membro* de verbo חסח, quo Hieropsaltes vtitur, aliquid monendum. In quo quidem, ea quae vulgo subiicitur notio *fidendi* natua ac propria minime videtur. Quod enim in plerisque aliis Hebraeorum radicibus ostendi potest, *primas* illarum et *natiuas ideas*, haudquaquam esse rerum in sensus non incurrentium, (s. logicomorales) sed potius quae sensu percipiuntur, (veluti phycas res et mechanicas) nomina sibi propria deinceps cum iis, quae ab sensuum consuetudine abducta sunt, communicasse; idem, si coniecturae locus est, in hoc verbo obtinet. Rem acu tangere videntur, qui ei motum (corporis) ad terminum quendam, ceu principem conceptum subiiciunt, et hinc τὸ חסות *confugere* s. *recipere se aliquo* interpretantur. Quando ergo ad animum hic transfertur eiusque veluti motus, imago elegans et similitudo subest, quam explicare licet vel Salomonis illo: *Turris valida est nomen Domini, quo se recipiens iustus tutus est*; vel hoc Davidis: *Aio, apud Dominum perugium et propugnaculum meum*, Prou. XVIII, 10. Psalm. XCI, 2. Neque obstat iis, quae de propria potestate verbi huius diximus, syntaxis eiusdem, cum quidem ב praefixum post se habere solet. Est enim haec constructio sylleptica s. praegnans, qualis verbi causa in illo Esaiiae בישעו בי c. I, 3. vel Hof. VII, 14. יסרו בי q. d. *deficiunt, recedunt, contra me*; cum in vitroque exemplo simplex verbi

B 2

con-

cum vocalis illius passim abiciatur (v. c. I Reg. XVI, 34. in בית־האלי) adeoque pro *impura* (vt artis vocabulo vtamur) haberi nequeat. Quam ob rem adfinis potius radix אלה adfumenda fuerit, a qua nom. אל (perinde vt בן a בנה et plura a similibus לוח) oritur. Huic אלה eadem quae cognatis illis אול et איל fuit notio, a qua deinceps et illa *irandi*, quae secundaria est, fluxit. Fit enim, vt epist. ad Hebr. c. VI, 16., *eis βιβλιωται ὁ ἄρκτος.*

constructio η potius postulasset. Simili ratione verbum $\eta\eta\eta$ ut alibi, ita et nostro in loco cum ζ iunctum, et *tendentem* ad Deum fiduciam et in eodem suaviter *requiescentem recubentemque* innuere viderur. Comparanda videlicet, quae in theologorum scholis de diuersa fidei indole disputari solent; prout illa nempe, vel vt in motu constituta et tendens ad obiectum suum, vel vt ad quiescens in eodem, eoque nitens, concipi potest; id quod propior ipsius fidei in credentibus consideratio confirmat. Vid. b. D. LANGII *Oecon. Salut.* p. 356. Posset hoc loco haud incommode de discrimine atque conuenientia fidei disputari, quatenus ea hominibus per ipsam seruandis, et quatenus Christo, fidei et salutis $\alpha\epsilon\chi\eta\gamma\omega$ competit, nisi ne id nos longius ab instituto seuocaret, esset verendum.

§. XIII.

*Continuatur
eius em
matis confi-
deratio.*

Si in ipsam rerum meditationem, quae sub simplici verborum integumento latent, grauissimarum, nos immittere vellemus; et de *custodiae diuinae* beneficio a Christo hic expetito, et de eiusdem *fiducia*, multisque vtriusque rei documentis longe plurima disleri possent, componendaque foret cum nostri rextus breuitate aliorum locorum vbertas; (n) sed sufficiat nunc digitum, vt aiunt, eo intendisse. Ad *nexum* autem qui inter vtrumque membrum intercedit declarandum faceret, si quis prius (i. e. petitionem) instar *conclusionis* cuiusdam sibi repraesentaret, *minorem* autem in posteriori membro staueret, *maiori propositione*, quae quidem supprimitur, suppleta; quam forte verbis Psalmi XXV, 3. leuiter immutatis sic optime exprimeres: *Quisquis Deo confisus est* ab eo (non deferitur sed) *custoditur* (ac defenditur). Plura in precibus sanctorum obseruare licet *sanctioris* cuiusdam, si licet ita loqui, *Logicae* specimina, *sylogismos* vt quidam vocant, *fidei*. Notius est quam vt multis declareretur exemplum quod Pf. XXXVII, 8. 9. habetur. Simile quid aliquando visi nobis sumus

(n) Vid. e. gr. de *custodia* Pf. XXXIV, 21. XCI. fere tot. etc. de *fiducia* autem *Messiae* Pf. XL, 1. 139. XXII, 10. 11. etc.

sumus deprehendere Ps. XII, 6. 7. 8. ut alia mittamus. Quodsi *fundamentum* hoc modo et quasi *medium terminum*, quo in petitione sua vitur Dominus attentius consideremus; eaque *fiduciae experimenta* atque *exercitia*, quae nostra causa vltro subit contemplerur, amplissimus sese piae meditationi aperit campus. Liceat huc referre illud scriptoris sacri Ebr. V, 8. *Quamquam filius esset, didicit obedientiam* (addimus ex nostro oraculo) et fiduciam. Iam nec exemplum supplicationis Deo gratiae nobis deest (haec videlicet placet cuius anima est complectens promissa Dei fiducia) nec spes, valituras nostras preces, postquam sponsor noster hoc modo orans, a Deo exaudirus est. Sar sapienti! is autem vere sapit, qui magnalia Dei in Christo, ut par est, aestimat.

§. XIV.

Quae primam hanc compellationem excipiunt, et *altero* *Observantur*
inciso continentur, paulo plus difficultatis habent, quod vel *quaedam*
ex diuersis illis, in quas optimos interpretes scindi videmus, *ad com.*
sententiis apparet. Et b. LUTHERI quidem versionem longius hic a fontibus recedere, simulatque hos adhibueris, in *Secundum.*
oculos incurrit. In *primo* enim *membro* אֲמַרְתָּ *prima persona*, ut cum grammaticis loquamur reddidit, cum pro eo quod hebraica forma vult, debuisset *secunda*. Fecit $\delta \mu\alpha\kappa\alpha\lambda\tau\eta\varsigma$ vel ideo, quod apocopen litterae (?) subesse rarus est, (o) vel quod perspicuitati et concinnitati orationis germanicae inferuire, quam litteram premere maluit. Si enim ita conuertisset: *Du hast gesagt zu dem HErrn*, vix suspicari lector potuisset non Deum hic, qui antea, sed *suam ipsius animam* a Christo compellari, id quod hebraice scienti facilius saltem est ad intelligendum, cum in hanc sententiam vestigio generis debilioris queat duci. (P) Enimvero illa: אֲמַרְתָּ לַיהוָה

B 3

si ad

(o) Qualis quidem apocope analogia exemplorum certa vix videtur comprobari posse. LXX seniores itidem habent אֲמַרְתָּ *verbo*, quorum auctoritatem interpres noster post vulgatum saepe in versione sua sequitur.

(P) Cum exstern non אֲמַרְתָּ sed אֲמַרְתָּ Cf. Ps. XXXIII, 6. 12. simile soliloquium Dauidis.

si ad patrem directa putes, quantae deinde tenebrae toti of-
fundantur sermoni, quia facile in oculos incurrit, nihil attinet
persequi. Tolerabilior, nec tamen omne punctum ferens
eorum hyporthesis est qui dialogificum orationis genus sub-
esse rentur, verbaque haec cum sequentibus patri tribuunt;
quae IO. COCCIO in *Comment. ad b. l.* placuit. Quae vero
primo loco posita est sententia, nobis se potissimum simplici-
tate sua commendat.

§. XV.

*Continuatur
in idem com-
ma disputa-
tio.*

Quod ad reliqua attinet, שבתי בל עליך, versa sunt ea
ab LUTHERO nostro liberius: *Ich muß um deinet willen
leiden*; haec enim nunc vsu recepta est formula, pro qua aliam
ipsi LUTHERO initio placuisse B. GEIERSVS ad h. l. auctor est.
A priori illa non multum, si sensum spectes, recedit SEB. SCHMI-
DIVS ita conuerrens: ad *bonum meum* (s. felicitatem meam)
quod attinet, non est illud (illa) mihi propter Te. Non im-
moramur recensendis et examinandis diuersis diuersorum cogi-
tatis, quod non esset consilii atque instituti nostri, nec,
quod candoris nostri est, dissimulabimus, nos ipsos ancipiti
quodammodo cogitatione in hoc loco districtos teneri, nec
satis audere quidpiam, quod prae reliquis omnibus vnice verum
sit demonstrare; quamquam re non indiligerter pensita-
rata. Quantum fieri potest, paucis quae dicenda habemus
complexamur. Vox שבתי בל עליך vel

I, *Bonum Messiae* notare potest, quod ipse mortalibus pe-
perit, χάρις καὶ ἀγάπη αἱ διὰ Ἰησοῦ. Io. I, 17. vel vt Paulus
Eph. III. 8. πλοῦτος χάριτι. s. complexus omnium charisma-
rum gratiae et forensis et medicinalis, cum ipsa aeterna
felicitate. Si hic sensus supponitur ac

a) propositio pro negatiua habeatur, sensus erit, ad
Deum patrem (proxime) *non pertinere* s. ad eius
commoda, ad beatitatisque, quae in illo summa est,
incrementa non redundaturum *bonum Christi*. Si
ita capias, facilius erit huius cum sequenti versu con-
nexio,

nexio; nam tum rationem concessui membri haec verba haberent, sequentia *commodiorum* h. m. *ad Te (quidem) non - (sed) ad sanctos* mea bona pertinent. Id modo amplius considerandum fuerit, quid attinuerit, quod h. m. negaretur, commemorari, quippe cum nimis per se luceat. Quodsi autem seruato adhuc isthoc subiecti sensu quem diximus

b) interrogationem conciperes et affirmatiuam sententiam propositioni subiceres, (h. m. *bonum meum nonne ad Te pertinet?*) respiciendum foret ad vltimum beneficiorum Christi et partorum et praesertim perceptorum finem atque euentum, h. e. diuini nominis illustrationem. Vel

II. *Bonum Christi* id significare potest, quod ipse (saltem proxime) pro se ac sua persona experiri et rogasse censendus est, pro illo humilitatis et exinanitionis statu, id vero est, vt eximeretur contumeliis, cruciatibus, morti etc. Atque hoc sensu si interpreteris vix aliter capi possunt quam per modum patheticae interrogationis negatiue expressae, in qua vim adfirmandi inesse eamque fortiorum tralaticium est. Vnde iam haec emergit sententia: *Bonum Messiae* i. e. eorum quae modo diximus effectiorem Deo patri *incumbere* (ex foedere) et ab eo iure quodam expectari. Hanc enim in particula *hy* vim inesse, pluribus exemplis, si opus esset doceremus. conf. 2 Sam. XVIII, 11. Ps. LVI, 13. Ezech. XXXV, 17. Vel sic verte, eodem fere sensu aut facile conciliando: *Bonum meum nonne ad Te pertinet*, ad Te redundabit? (collato Gen. XVI, 5.) h. e. si opem mihi ruleris precisque exaudieris meas, id Tibi vtiq; amplum et gloriosum erit.

§. XVI.

Iam quod Messias animo haec ita, vt vidimus, proponit *Eadem absque suo*, non id sine causa fit. *Dixisti*, ait, iam pridem *videbitur*.
licet,

licet, animam compellans suam. Q. d. Non est quod te eius quod es professā poeniteat etc. Haec, inquam, talia in ipso articulo, cum angoribus animi vndique cinctus esset, et tantum non oppressus, sibi suggerit, ne malis *cederet* vndique ingruentibus (Ez. L, 5. 7.) sed contra audentior iret, et etiamnunc fiduciam reponeret in eo, quem אֱלֹהִים vocat, h. e. si etymologiam premamus, *Basin* omnium et suarum grande *columnen* rerum, vel ex vsu vocis *Dominum*; cuius quidem ipse, summa vltro serui forma, seruus esset (Ez. LIII, 13. Phil. II, 6. sq.) Non vult sibi excidere ex animo, Dei causa quam cum sua arte coniuncta sit, quo magis illum sibi adfore consideret.

§. XVII.

*Fit progressus
ad comma
tertium.*

Si ex ipso precantis ore discere velimus *bonum suum*, qua ratione potissimum *ad Deum pertineat*, ita ille quidem commate *tertio* edisserit. *Respectu sanctorum* (s. quod ad sanctos attinet (q)) *qui in terra sunt*, etc. Fideles sine dubio nominibus hisce splendidis ornar et quasi commendat patri Dominus, quae in ipsos cadere non nisi eorum respectu possunt, quae suo, Seruatoris, beneficio adepti sunt. Itaque non quales inuenerit, sed quales fecerit essetque factura gratia, splendidae illae voces laudesque significant. Cum enim prorsus aliquin vniuersale sit iudicium quod de mortalibus Deus fert, quando prospiciens quasi ex arce caeli, omnia illo omniscientiae oculo lustrat; Ps. XIV, 2. 3. *Omnes recesserunt (r) putidi*

(q) cf. de vsu אֱלֹהִים NOLDIUM *Concord. Particular.* p. 405. sq. Posset etiam, quae COCCENII sententia est, pron. אֱלֹהִים intelligi (coll. v. g. simili ellipsi) vbi אֱלֹהִים valeret quod antea אֱלֹהִים.

(r) Scilicet a recta et regia via (veracae sapientiae ac iustitiae) prout ex Magistris, Eliaide et Kimchio non male explicatur a b. D. MICHAELIS in *Notis pberior* ad h. l. Caeterum (quod אֱלֹהִים in נאֲמָרָם dictum sit) aliam quandam metaphorac declarationem WOLFIVS ad Rom. III, 12. affert ex *Praelection. MSS. OLEARI* (quamquam ea adeo noua et inaudita non est, ut forte WOLFIO visa, quippe iam a GLASSIO in *Orat. de Lingua Hebraea* laudata,) quod nempe ad vinum in vappam abiens

tidi quasi ac foetidi euaserunt cet. Frustra quaereres, quos ex hoc censu eximeret naturae quaedam melior indoles. Nemo hoc in numero vt cum poëis loquamur, e meliori fictus luto est.

§. XVIII.

Caeterum si ipsa quae hic cumulantur nomina spectes, *Specialiora quae a se de ipsis verbis textus obseruantur.* eadem animaduertes in Scripturis Christo ipsi (sensu quidem eminentissimo) tribui, vid. e. gr. Luc. I, 35. Pf. LXXXIII, 4. Ef. XXXII, 1. Ista vero nomina, sicuti acceptam a patre gloriam, (Io. XVII, 22. Apoc. III, 21.) atque adeo ipsum patrem (Io. XX, 17.) cum his communicat, quibus pro *ἐξ αὐτοῦ* a patre concessa *vitam erat aeternam daturus.* (Io. XVII, 2.) Hi verissime sunt ילדי ששעיים (Ier. XXXI, 20.) quibus *delectatur* creatrix illa *sapientia*, vt ab se atque *in se creatis* spiritualiter Prov. VIII, 31. Eph. II, 10. 2 Cor. V, 17. Hic ille *vos iuuenturis*, quem nasciturum *ex utero aurorae* Dauides alibi cecinit (Pf. CX, 3.) Hoc infiniti praemium laboris et *aerumnae*, ex qua (eluctatus) *aspectu dulcissimo satiandus erat iustus* ille *seruus* Domini Ef. LIII, 11. Ita autem de illis loquitur Seruator, vt cum gloriam ipsis tributam commemoret, simul tamen statum *ταπεινώσεως* et *ταγομίας* (Phil. III, 21. 1 Petr. I, 17.) in quo adhuc dum, quoad in terris agunt, constituti sint, innuat. Eo etenim spectat, nisi fallimur, additamentum sane non otiosum בארץ הטהרה *qui in terra sunt*; quod recte interpretes quidam cum verbis quae Io. XVII, 11. leguntur, conferunt, *vbi non sum equidem amplius in mundo*, Christus ait, *at illi sunt in mundo*, etc. Negatse in mundo esse Dominus etiam tum, cum adhuc suorum oculis cerni et contrectari manibus posset, (1 Io. I, 1.) ira videlicet loquens, quasi iam esset gloriosus *gaudi*

abiens seu fugiens, aut potum alium vitium trahentem respiciatur. Quibus auctoribus et analogia fauet sequentis אלהי quae radix Arabibus est in *acorem verti*, et de cibo usurpatur, nec abluat notio אר quo verbo etiam vsi nobis videntur ebraei de re quae ab natua indole ac bonitate sua deficit, quod colligimus ex Ier. II, 21. Ibi enim סורים *sunt degeneres* (palmites),

dii illius, post humiliationem ultimam *propositi* (Ebr. XII, 2.) particeps redditus, nil moratus interiectum acerbissimarum perpeffionum interuallum ut βαρῦ τῆ (Ebr. II, 9.) Sunt equidem qui ad angelos, quasi ad *sanctos* qui *in caelis* sint, respici auctores sint, sed longius id petatum videtur, praesertim cum nulla in toto Psalmo angelorum mentio iniiciatur; illud autem magis adhuc ἀπεσοδίσθησαν, si quidam malos genios in infernum detrufos his tacite sanctis in terra degentibus opponi sibi perfluadeant.

§ XIX.

*Pergitur
ad comma
Quartum.*

Tristioris argumenti est, qui sequitur *versus IV*. Aliud enim genus hominum describit, quam antea commemoratum fuerat, neque Messiae gaudio futurum et delectationi, et sibi met ipsis oneri atque exitio, miseros illos in nullam sortem bonorum Domini admittendos, idque non consilio quodam Dei, ineluctabilem secum necessitatem ferente, sed sua ipsorum culpa, siquidem qui vnicum illud piaculare sacrificium Messiae reiciunt, nulla his alia remanet victima. Ebr. X, 26. In *prima propositione* commatis huius, (quae accentu Merca Mahpachato terminatur) generatim et ellipsis תָּאֵשֶׁר frequens etiam alias, obseruanda est ante verbum מְדוּרָה, et transpositio extremorum propositionis ex affectu oriunda et orationi maiorem quandam ἐνέργειαν et δεινότητά concilians, quod simulac verba in naturalem ordinem redegeris, tacita comparatione instituta patebit; quam in rem conf. B. RAMBACHII *Hermeneut. Sacr.* p. 250.

§ XX.

*Quid מְדוּרָה
significet.*

In subiecto huius propositionis dubios praesertim habuit interpretes vox מְדוּרָה eiusque vera significatio. Triplex ut rem paucis disputemus, via se offert. Vel enim 1) *festinandi* vel 2) *dotandi* vel tandem 3) *mutandi* s. *permutandi* notio ei vocabulo tribui potest. Qui *primam* adoptant, cum auctoritatem veterum metapharstarum v. c. τῶν ὁ, tum sensus simplicitatem, vltimumque verbi frequentiore adlegant; quae etiam

etiam LUTHERVM in has partes traxisse videntur caussae. Syntaxeos, quod tirones morari posset *σολοιμοφανές* solide, suo more, dispellit ven. D. CHRIST. BENED. MICHAELIS, Prorector h. r. Fridericianae magnificus, in *Dissertatione de Soloecismo Casuum* §. XXII. Vnum tamen obiici potest, quod radix מוֹרר cum frequenter obuia sit, nusquam tamen in *festinandi* notione capienda, *primae coniugationis formam* induat. Itaque aliis interpretibus vt COCCCEO, TILLIO, TREMELLIO, verior interpretatio arcessenda videtur ex loco Exod. XXII, 15. vbi idem in eadem (*prima*) coniugatione verbum occurrit, non vt *primitiuum* ibi, sed vt *denominatiuum* se habens; quippe a nomine מוֹרר quo hebraei *dotem* significant,

(similiter vt latinorum a *dote dotare*,) deflexum. Enimvero quamuis versio haec haestenus praeferenda videatur priori, quod vsus biblicum pro se stantem habet, non videtur tamen omnes numeros veritatis habere. Est enim in consuetudine ac more orientalium quod sententiae isti, in quam alias frequenter pedibus irum est, fauere nequeat. Quodsi enim quid in contrahendis matrimoniis, antiquo praesertim tempore in more positum fuerit Orientis gentibus^(s) recordemur, occurrerit, non tam sponsam sponso, quam hunc illi dorem attulisse. Conf. praeter alios auctores cl. LACKEMACHERI *Observat. Philol.* P. IV. p. 76. et plerosque interpretes ad Gen. XXIV, 3. XXXI, 15. XXXIV, 12. etc. Iam cum admissa illa similitudine, Christus vt sponfus, pro quo alii ab *ἀπίστος* eligerentur, repraesentandus esset, alienior ab re illa censenda est dictio; neque adferri poterit exemplum quo, vt Ex. XXII, 15. sponfus sponsam, item sponsa sponsum *dotare* dicatur. Vidit hoc telum illudque exire voluit doctissimus HERM. WITSIVS, qui ita dictum nostrum explicat *Miscell. Sacr. Libr.*

C 2

Libr.

(s) Manavit vt multa alia Orientis instituta idem mos ad Graecos, praesens illos certe, quod vel ex Homericis versibus Iliad. IX. 146. sq. colligitur atque etiam Solonis quadam lege cautum fuisse dicitur. De praefica Germania similia habet TACITVS *de moribus Germanorum* c. XVIII. vid. etiam VIRGIL. *Georg.* l. I. v. 3. cum notis editionis EMMENESTIANAE.

Libr. II. Dissert. II. §. XXXV. QUI ALIUM DOTANT
 i. e. qui relicto Te vero deo et me unico mediatore, alium eligunt, cui se dedunt veluti marito suo; idque iniqua hac conditione, ut non accipiant ab eo dotem, sicuti alioquin moris est, sed dotem ei dent. Ita WITSIVS. Satis quidem ingeniose; modo ne id quod omnino recte dicitur si rem spectes, in textum illatum longiusque petitur videatur, in quo nullum apparet similitudinis ex re matrimoniali ductae vestigium.

§. XXII.

*Continuatur
 disputatio
 de illo מרהר*

Commutandi ideam tertia hypothesis vocabulo מרהר applicat, idque ob convenientiam cum מור vel המור quae radix istam notionem sine dubio habet. (t) Ipsa sententia ex hac versione emergens facilis est, elegans ac simplex, ut parum absit quin eidem prae ceteris subscribamus. Est tamen quod ad sensum quodammodo sustineat nostrum. Docebunt exempla, accusatiuum verbo מור iunctum non *obiectum* notare quocum aliud, sed QVOD cum alio permutatur, seu cuius in locum aliud substituitur. Sic. Ier. II, II. *Numquid mutare solet gens Deos (suos) - at populus meus mutauit gloriam suam cum (eo quod) non prodest?* i. e. me repudiauit, idola suscepit. Ad eundem modum in Psalmo nostro dicendum fuisse videtur, non מרהר אור מרהר אורי scil. באור. Itaque tantisper dum hic nobis scrupulus eximatur, in antiqua illa, quam primo loco posuimus expositione subsistimus. Neque forte huic nimis molestum esse poterit dubium (§. XX.) obmorum. Nam et aliae radices in prima et tertia coniugatione promiscue vsurpantur ut שמר et שמר Ion. II, 7. הלך et הלך Pf. I. XXXVIII, 16 etc. Caeterum quamcunque quis eligat sententiam, sensum non valde diuersum tandem, effici, in aprico est.

§ XXXII.

(t) Sic apud Chaldaeos frequens est, ex verbis Hebraeorum media Vau quicquidlibet perfecta formare Verba, mediam radicalem ה (mobile) habentia: Sic ex כול est כהל, ex נור autem נהר etc. Etiam in puero puto hebraismo simile quid curiosi harum rerum deprehendent.

§. XXII.

Quale fatum eos maneat, qui *ad alium festinant*, hoc est praeter Messiam feruide sectantur, vel suam propriam iustitiam, vel idola, vel alios homines, vel quidquid tandem stolidi ipsorum ac peruersa mens Messiae praeoprat, audiamus ex ipsius Domini ore, quod hic vere acuro et ancipiti gladio comparandum videtur Ef. XXXXVIII, 2. *Multiplicabuntur dolores ipsorum i. e. poenae dolores adlarurae grauissimos,* (neque enim תַּעֲבֹרָה fatis commode idola verti a quibusdam credimus.) *Non libabo,* ait, *libamina eorum,* (quae sunt) *de sanguine* h. e. cruenta, foeda atque abominanda. Hanc explicationem (nihil enim attinet aliis nunc immorari) vt facilem, reliquis, quae nobis quidem se obtulerunt, praefereamus, quam si non flagitant et vnice admittunt accentus, (negante illud b. D. MICHAELIS in *Not. Vber. ad b. l.*) certe non magis impugnant eandem, siue cum paucioribus codicibus in תַּעֲבֹרָה *Tipbcha anter.* ponas, siue cum aliis *Munach infer.* cf. DACHSELI *Bibl. accent.* et ad rem Num. XXVIII, 7. Audis hic sacerdotem, adeoque non Dauidem sed, quod supra iam diximus Dauididem, Messiam. Pergit autem: *neque tollam nomina ipsorum super labia mea;* quo ipso hos homines sibi *βλασφημίας* esse contendit, ob causam supra (§. XXI.) ex Ebr. X, 26. adlatam, quae *precibus ipsius sacerdotalibus* obstaret. Tum vero his peruerfitati suae atque hinc oriundo exitio relictis, ad Deum redit Messias, in eiusque celebrandis laudibus iam totus est.

Reliqua verba commatis eius em passis illustrantur.

§. XXIII.

Laetior videlicet inde ab hoc commate, vsque ad extre. *Nonnulla primum Psalmum scena* panditur. Est vero et haec sacerdoti illustrande apta, et ad vmbromaticorum illorum V. T. sacerdotum iura atque quanto respiciens oratio: *leboua (est) portio partis meae* *et calix meus;* in quibus verbis *ἐπιδοξω* textus ebraici, sensu generatim expresso contentus, neglexit B. LUTHERVS; quae vero non male ex legibus ceremonialibus Mosaicis solet euolui;

quamquam non in singulis conueniat omnibus quod nunc non disputamus. (u) *Tu sustentas* (nam sic pergit) *sortem meam*. Et *sustentandi* quidem significatum dubitanter תומך *subiicimus*, idque 1) quia verbum תמך quod proprie est *manu tenere* aut *sustentare*, vel quocunque modo *fulcire rem*, ne dilabatur ac cadat, hic minus eleganter cum גורל coniungi videtur, qua voce h. l. ad *portionem terrae* quae *sorte* obringere solebat, respici credimus; quod nisi fallimur viro hebraice doctissimo IO. COCCETIO occasionem praebuit a communi explicatione interpretum discedendi in *Comment. ad Ezech. XXXV*, 1. quamquam ne sic quidem satisfaciat. 2) Quia exemplum *participii*, quod *Benoni* grammaticis dicitur, nobis quidem nullum visum est huic תומך extra controuersiam simile. Quod enim b. D. MICHAELIS ad hunc locum adscribit *El. XXIX, 14.* et *XXXVIII, 5.* תומכי יוסף rem ideo non conficit, quod ad *futurum Hiphil* commode referri potest, intellecto pronom. relatiuo, quale quid est *El. XXVI, 16.* Itaque vterius inquirendum fuerit, an et nostrum pariter ad *Hiphilicam* coniugationem verbi (in hebraismo biblico quidem alibi non obuii ac proinde forte ad ἀπαξ λεγόμενα referendi) ימך referre satius sit. Cuius quidem significatum ex Arabismo coniiicere licet, vbi deriuatum et harmonicum ימך vocabulum occurrit, quod *amplitudinem spatii* designat. Adi de hoc GOLIUM in *Lex. Arab.* p. 1274. Ut sensus dicti sit; *Tu* (o Deus), *amplificas sortem meam* s. *amplissimam mihi sortem* concedis in *Iudaeis* scilicet et *gentibus*.

§. XXIV.

Arcte iam porro cohaeret praesertim cum vltima versus praecedentis sententia *comma sextum*, Nam vt ibi *amplitudinem*, ceu paullo ante vero simile pronunciauimus (§. XXIII.) *fortis*, suae, *Messias* praedicauerat: ita eiusdem *praesantissimam* ac

(u) Plerique *partem portionis* nihil aliud quam *eximiam* et *praesantissimam* partem dicere autumant, ex idiomate quod pluribus stabilibus GLASSIUS *Philol. Sacr. Tr. de Nom.* Can. XXXII. Alii aliter.

ac pulcritudinem his verbis edisserit: *Funes acciderunt mihi in amoenis, immo haereditas pulchra est super me.* Non multi erimus in iis, quae ad phrasin ebraicam dilucidandam facere possent, cum quidem haec apud plerosque interpretum praefertim recentiorum satis recte disputentur; quo pertinet e. g. quod *funes* hic non alii quam *mensorii* intelligendi sint (patribus quibusdam ciuitatis christianaë, qui vel de fumbus quibus Dominus in passione victus est, vel de amoris vinculis hic cogitarunt, nimis aperte alucinantibus); quod *deinde*, vsitata in codice ebraeo metonymia ipsa portio his funiculis *mensurata* hoc nomine veniat, quod *porro* vsurpatum hoc loco verbum *לל* ad sortes respiciat, quae coniectae hoc vel illo modo *cadebant*. Sic circa vocem *לל* leuis dissensio est, vtrum *de locis amoenis* (adeoque neutraliter) capienda sit, an *personas* denoret, vbi prius quidem ob elegantiam, quae hoc modo similitudini rectius constare videtur nobis praefendum viderur, cum secus videatur SCHMIDIO; quocum tamen, si rem ipsam spectes, nulla nobis pugna est. Sed missis his, duo tantum observare liceat. Primum est, quod quamquam dici possit, posterius hemistichium, pro consuetudine Psalmorum, id modo cum illustratione quadam repetere, quod erat in priori propositum, haud tamen alienum a re videatur, si prius ad eos potissimum referamus qui *ex Iudaeis* in fidem erant religionemque Christi transituri, qui quando caeteri populares ob sperum Messiae sacrificium abominabiles se redderent (v. IV.) ipsius *amoenae deliciae* euaderent, Spiritus S. charismatis exornati. Ac tum quidem posterius membrum ad *gentiles* proprie spectaret, a culta veri Numinis antea alienos, iam vero pro *peculio* et *haereditate* Messiae destinatos. Audiamus si placeat, exponentem *de aeterno* patris sui *decreto* ipsum Messiam Ps. II, 7, *Pete a me* (dixit Jehoua pater filio) *et dabo gentes* (in) *haereditatem tuam* (*נהלתך*) et *terminos terrae possessionem tuam.* (*) Alterum quod obseruamus, ad posteriorem

com-

(*) Hoc modo vi particulae *לל*, quae in fronte est, fit satis, quae diuersum quidam eo quod dictum est, atque eodem accedens quasi denotat.

commatis partem potissimum pertinet, cuius verba vel supplemento ex priori sumto sic verti possunt, immo (accidit mihi) *baereditas* (quae) *pulcra* (est) *super me* vel citra haec complementa: *etiam baereditas pulcra est mihi* (s. super me). Rarior omnino et electa עָרִיס est, cum *pulcrum alicui esse* (עָרִיס) dicitur, quod gratum acceptumque est, quod placet. Conferri potest ex chaldaismo biblico geminus locus Dan. III, 32. et propior nostro, immo plane quoad syntaxin conueniens Dan. IV, 24. Humani aliquid passus est doctissimus FRIDER. ADOLPH. LAMPIVS (γ) quando haec ita interpretatur: *Ein schön Erbtheil ist über mir*; ad pectorale pontificis maximi עָלַי respici putans. Ipsa grammatica, ut alia raceamus, refragatur, cum forma עָרִיס *verbum*, non *nomen* indicet in quo prima vocalis abiicienda fuisset.

§. XXV.

Illustratio
commatis
septimi
a) quoad
membrum I.

Comma septimum gemina praecipue illustratione egere videtur, quarum vna *ad prius*, *ad posterius* altera se refert hermistichium. *Benedicam lebouae*, (Messias ait, laerum perpetuum suarum euentum fidenter animo prospiciens) *qui consilium mihi dedit*. Mittimus hic, quod quae vernacula versio in praesenti tempore effert, secundum proprietatem sermonis authentici (אָבֵרֶךְ) ad futurum tempus pertineant, ad consummationem eiusque periodum proprie referenda, et cum iis quae in aliis Psalmis eiusdem argumenti pluribus rem effert, comparanda, v. e. gr. Ps. XXII, 26. LXVIII, 31. 32. CXXVI, 12. sqq. Praecipua autem quaestio hic circa verbum יָעֲנֵי se nobis offert. Thema יָעֲנֵי *duplicem* in ebraeo codice *notionem* obrinere, haud infutabitur, qui exempla obuia attentius considerauerit. Significat enim vel 1) *consilium dedit*, vel 2) *praedixit s. promisit*. Altera neminem ex iis qui Lexica ebraica condiderunt, altera, quam posteriori loco posuimus, plerosque omnes illorum, ut remur, fugit. Est autem illa quidem

(z) In *expositione vernacula psalorum quorundam* quae hoc ipso anno 1760 a c. lli. lucem adspexit Lemgoviae.

dem non modo ex analogia aliarum radicum orientalium, vtramque notionem coniungentium probabilis, sed ex loco Num. XXIV, 14. facile euincenda, in quo receptior expofitio (confilii ideam retinens) fi non plane aliena, at certe fatis coacta est. Atque hanc ipsam notionem, fcriptor quidam doctiffimus, ante aliquor annos huic nostro loco ita vindicatum iuit, vt versionem vernaculam, et a plerisque adoptatam, prorsus locum neget habere, alteram vnice veram pronunciet. A quo iudicio viri docti modeste dissentire liceat. Quamquam enim illam nouam versionem interpretationemque bonum atque commodum sensum fundere, facile concedamus: (2) tamen cum antiquior, et in versione B. LVTHERI adoptata interpretatio, vfitatiorem pro se habeat vocis $\psi\psi$ significatum, a quo non sine graui caussa recedendum, praeferenda hoc quidem ex capite alteri illi fuerit, dummodo caetera paria sint, quod ita omnino esse persuasum habemus. Namque vulgarior versio sententiam exhibet, nec a re atque causa quae agitur abhorrentem, nec a sermonis contextu. Nam si quis quaerat, quodnam *confilium* dicat Psaltes ex persona Messiae, (cum illud expressis verbis haud indicet) responderi iure potest, illud de redimendo per viam crucis & passionis mortisque, genere humano; quod confilium ipse filius iam $\epsilon\upsilon\sigma\alpha\chi\epsilon\iota\sigma$ praecipuum vocat quod pater sibi dederit. Io. XIV, 31. Decreta autem actaque Dei, quae praecipuum quoddam momentum trahunt, ita in sacris describi passim, vt *confilii* et *consultationis* quasi cuiusdam praeuiaie mentio fiat, humanis rebus ad diuinas translatis, satis notum est. Nec vero alienum videri potest, de hoc ipso nos hoc loco cogitare, cum totus psalmus se ad hoc *confilium* beneplacitumque patris (Pl. 40, 9.) referat, cumque status ille, per quem ad promissam gloriam transeundum erat, et in quo confilium diuinum perficiendum erat, ob oculos positus fuerit loquenti, prout ex v. g. colligimus. Vix est, vt vereamur, ne quis postulet, claris verbis id addi debuisset; Quis enim nescit vaticiniorum hoc esse ingenium, hanc indolem,

(2) *Laudabo dominum, qui mihi praedixit, scil. laetum perfectionum euentum, et tanto labore digna praemia.*

dolem, vt obscuritatem quandam secum trahant, suisque quasi velis atque integumentis obrenta sint, quibus per euentum ipsum plenissime euoluuntur.

§. XXVI.

b) quoad
membrum II.

Quae altera huius commatis parte sequuntur, ad declaranda et confirmanda dicta pertinent. Etiam (in) noctibus castigant me renes mei. Per כליית intimos celerrimosque animorum motus, desideria et cupiditates, passim in ebraeo codice notari, neminem vel mediocriter exercitarum fugit. Sic lobus, *Consuntti sunt*, ait, RENES mei in sinu meo, cum se summo quasi confectum dicere veller desiderio. Hinc est, quod omniscium illud Numen Psalmo VII, 10. et alibi dicitur cor et RENES explorare: vbi sicuti ex vsu saltem frequentiori ebraeorum, vocabulum כלי eam animae facultatem, qua intelligimus et cognoscimus denotat, ita alterum quod huic adiungitur, eam commodissime designat, qua res agnitas cupimus, desideramus, volumus. Iam verbum כלי, quo sacrosanctus orator noster vitur disciplinam s. παιδείαν generatim, omnesque quibus ea absoluitur partes denotare potest. Cum vero non minimum sit munus eorum, quibus aliorum institutio et formatio commissā est, vt monitoris frequentioribus excitent, quos sub cura ac disciplina sua habent, iisque tamquam faces quasdam et stimulos ad praeclara quaeuis adhibeant, sit, vt hoc ipsum passim locorum praecipue in hoc verbo intelligatur, vt non male hoc loco nostro reddi queat renes mei instigant, excitant, impellant me. Conf. vsum harmonici vocabuli παιδείαν Tit. II, 12. Negat ergo tacite quasi, seruator optimus, externis sibi monitoribus opus esse, suum ipsius animum, quem torum caeleste illud spiritus sancti oleum imbuerat, ita adfectum esse, vt ad ea quae patri probentur ac placeant, non segnis sit atque torpens, sed ipse potius se instiget atque incitet. Absit enim, vt castigationes, quas dicit, renum propriorum Dominus, de elenchō clandestino conscientiae, eiusque, vt vocantur, morsibus capiamus, quale quid in Christum τὸν ἀναμάρτητον nullo pacto cadit, quem nec homines vli-

lius criminis arguere poterunt Io. VIII, 46. nec vlla in re minima, propriae mentis conscientia reprehendere. Si porro quaeras, quam ad rem impulsus isti motusque sanctissimi ipsum adegerint, non male quidem responderi potest, et plerumque solet, ad patris de redimendo genere humano consilium perficiendum, arcanis quibusdam igniculis incitatum fuisse seruatorem optimum: caererum recte etiam ex praecedenti propositione aliud quiddam supplementi loco adhiberi posset, nempe: *insigant me vnes mei* (ad laudandum Dominum); dixerat enim אֲבֵרֶךְ אֶת יְהוָה. Licer etiam vtrumque coniungere, vetaque adeo sensus, vbi ab ipso textu sacro non restringuntur, latius pandere. Restat, vt *περὸς μένον* illud etiam tangamus, quod in hac sententia commemoratur: *etiam in noctibus*. s. nocturno tempore. Simplificissimum hic est, ex nostra quidem sententia, si hac dicendi ratione continuam rei durationem, et nulla intercapedine ac vicissitudine distinctam atque intermissam, verbo, *perpetuitatem* notari dicamus. Plenius potuisset efferi: *dies atque noctes* quo quasi prouerbiali dicendi modo, in eam quam diximus sententiam, ebraei vtuntur v. c. P. I. etc. nec abhorret aliarum consuetudo linguarum. Alii *μυστεριώτερον* quiddam hic sectantes, de *calamitatum* perpessionumque tamquam *noctibus* nos iubent cogitare, metaphora non inusitata quidem alias, huc tamen citra vel commoditatem vel necessitatem saltem translata.

§. XXVII.

Quod Messias anrea (v. VII.) professus erat, *se benedicturum Domino* h. e. laudibus meritis ornaturum esse, elaturumque patrem caelestem, eius quasi quaedam specimina exhibent, quae in Psalmo nostro restant verba vere aurea. Est enim in eo totus Messias, vt patrem quem ob inuictam, qua in se tuendo ac defendendo vsus erat vim, *maximum*, nulla ad ob indulgentiam benevolentiamque summam, *optimum* venerabatur, laudibus eueheret, mortales in harum rerum fortem adscitos inflammaturus ad idem studium, iisque vt in aliis, ira

et in hoc munere, exemplum praeiturus omnibus numeris absolutum. Laudat igitur primo Deum, ut vnicum ac fortissimum defensorem suum, qui *ita ad dextram sibi fuerit*, cum vndique ab hostibus infestis appeteretur, nullum ut periculum esset, ne cuiusquam impetu violento a gradu depulsus labasceret. Conferri cum hoc effato ea potest oratio, quam eidem Messiae Esaias tribuit c. L, 6. sqq. in qua plura in eam sententiam, quae hic paucis verbis comprehenditur, egregia et magna cum emphasi dicta deprehendimus. Iam, ut ad nostrum redeamus Psalmum, vberiori cuiuslibet meditatione digna sunt, quae sequuntur dulcissima verba: *Proposui Iehouam mihi perpetuo*. Nos cum singula fufius exponere nequeamus, digitum tantum ad summa rerum capita intendimus, ductum & auctoritatem aliorum scripturae oraculorum sequuturi. Reuocant ergo haec verba nobis in memoriam 1) *amorem* illum tenerrimum, quo pectus sanctissimum Domini in patrem flagrabat, qui effecit, ne vumquam ex oculis quasi mentis dimitteret illud *obiectum* summe *amabile*, cuius aeternum satiandus erat aspectu. Cogitare idem effatum nos iubet 2) de *reuerentia* illa et *עולא בעיא*, ut cum scriptore Sacro loquamur (Ebr. V, 7.) qua in eundem erat religiosissima; vnde prono quasi alueo sequitur 3) *studium* nunquam interruptum *perficiendae voluntatis* diuinae, illiusque quod imis medullis defixum haerebat *mandati paterni*, quam in rem cf. Ps. XXXX, 9. Ioh. IV, 34. III, 31. Sic Dauides, *Omnia iura eius לנגרי in conspectu meo sunt, neque statuta ipsius recedere a me patior*, Ps. XVIII, 23. Cohaeret cum hoc ipso momento 4) *studium* ardentissimum *promouendae* per negotium quod susceperat diuinae gloriae; vide quae in oratione sacerdotali ipse hanc in rem ex intimis animi recessibus promittit ac proferit Io. XVII, 1. 4. 6. 25. 26. Tandem 5) cum ob oculos sibi continuo versari dicit Messias Dominum, ad *promissiones* simul respicit de felicitateque exoptatissimo perfectionum suarum euentu, *veracitatemque* Dei et in seruandis promissis *constantiam ac fidem* samquam sacram spei suae ancoram amplectitur.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Quae tribus extremis incisuris comprehensa sunt, grauissimi momenti verba, clauem quasi, qua totius Psalmi penetralibus referenda sint exhibent, praesertim si testimonium illud apostolicum, cuius iam supra mentionem fecimus (§. VI.) et quod ad haec ipsa pertinet verba, conferamus. Sententia, si ratio rem spectes, haud obscure eo redit; „vt Messias non modo alias perpeffiones animae ac corporis, verum et ipsum illud „πάθημα τῆ θανάτου (Ebr. II, 9.) animo praeuidens, profiteatur, sibi neque hoc extremo quasi telo animum labascere; „quippe quem dulcissima certissimaque spe sustentaret munitur, fore vt corpus vita castum sub tutela omnipotentis „Dei suauiter requiesceret, sic vt nihil in illud liceret vel alii „iniuriae, vel huic quae caeterorum vulgo corpora hominum „statim a morte inuadit, corruptioni; fore etiam, vt excitatus „ex sepulcro vitam ingrederetur perennem et ἀναίδυτον „(Ebr. VII, 16.), exsuperante omnium bonorum copia adfluerentem. „ Huc, inquam, ea quae com. VIII. X. et XI. leguntur redire, quibus ardentis lector facile videret. Sunt tamen si ipsa verba spectemus nonnulla, de quibus fufius disputare licet, et vero est ab aliis disputatum. Nos, pro instituti ratione breuitati inferuendum ducimus, non relaturi huc aliorum vel recte vel secus cogitata, multo minus in controuersiosam illam quaestionem de descensus Christi ad inferos ratione quam ex v. X. nonnulli declarare et determinare volunt, excursuri. Sed tribus potius obseruationibus ad verba sacri contextus additis, praecedemus. *Primum* quod monemus, ad vocabulum כבוד pertinet. At enim Dominus (v. IX.) laetatur cor meum et exultat GLORIA MEA. Dictionem poeticam esse, qua non temere quis, nisi in sublimiori dicendi genere vtatur, nemo non videret. Itaque LXX interpretes, vt solent passim non tam pressa versione, quam interpretatione liberiore vti, vocabuli vim ita reddiderunt ἡ γλῶσσα μου. Atque hoc ipsum Apostolus Petrus, aut si maius Lucas, Actuum Apostolicorum scriptor c. II, 26. retinet. Quo factum, vt nonnulli religioni sibi ducant aliam illi vocabulo vim potestatemque tribuere.

Enimuero certum est, scriptores N. T. in citandis dictis V. T. criticos philologosque non agere, ac proinde interdum paullo aliter de his vel illis statuendum esse, si ebraica veritas adhibeatur. Itaque quamquam et hoc, quod septuaginta seniores et cum iis textus N. T. exhibet, commodam sententiam fundat: ^(aa) praestat tamen ad ductum parallelismi Gen. XXXVIII, 6. qui huc commodissime quadrare videtur, *animam* Christi, *meliozem* humanitatis eius *partem* intelligere. Et hac ratione membra commatis nostri bene sibi respondent, vt prius de *anima* hemistichium, alterum de corpore Domini agat. Inest etiam, vt hoc obiter adiiciamus, in priori membro gradatio, eaque partim in subiecto, partim in praedicato. Nam quod ad illud attinet *לֵב לָב* superiores, quas vocant, animi facultates denotare videtur, alterum autem quod exposuimus vocabulum omnes omnino animi facultates et tamquam partes comprehendere, quarum nulla exfors esset illius laetitiae. In praedicatis id quod posteriori loco ponitur (*גִּיל*) efficacius quiddam sonare, quam quod praecedit (*שִׂמְחָה*) tralaticium est. Sunt etiam, qui per *gloriam Christi*, diuinam eius naturam, *πνεῦμα* illud *ἀλόγιον* (Ebr. VIII, 14.) intelligant. Sed cum ea quae de diuerso statu Christi Psalmus noster habet, proprie ad humanam naturam pertineant, malumus in priori sententia acquiescere. *Deinde* cum circa vocabulum *ישׁבֵן* in eodem commate obuium, facile quis haerere queat, et minus illud accommodatum reputare ad sepulturam Christi, seu tempus illud nondum tridui integri spatium implens designandum, quo tamen rectissime tota refertur sententia; via nobis duplex ad soluendum hoc dubium patere videtur. Vel enim verbo *ישׁבֵן* h. l. non *habitandi* notio sed *quiescendae* tribuenda est, (a qua altera illa profecta esse videtur) plane vt Pron. VII, 11. vbi illud *לֵב יִשְׁבֵן רִגְלֵיהֶם* rectissime LXX *ἐξ ἡστὺ ἀζῆσαι* verterunt. (vid. etiam Nah. III, 10.) Vel ex meta-

(aa) Eundem significatum quodam modo stabilire videtur Venerab. BEN-
GELIVS in *Gnomon. Noui Testamenti ad Act. II, 26.* „Denotat, ait,
„ipsam naturae florem, qui vel maxime per linguam, vocem, cantum
„se exferit etc.“

metaphorica locutione Orientalibus familiari illustrari res potest, quum vt *domicilium* s. habitationem defunctorum sepulcrum sibi repraesentant conf. Ec. XXII, 16. vbi synonyma משכן et קבר esse apparet, itemque Cohel. XII, 5. quem ad locum vid. *notae* Viri Clar. IO. DAV. MICHAELIS, *paraphrasi Ecclesiasticis germanicae subiectae*. Tandem quod ad posteriora *commatis decimi* verba attinet, לֹא תתן חסדֶיךָ לראות שְׁחָתָה, duplicem illa quidem sensum admittere videntur, cum nomen שְׁחָתָה vel *corruptionem* ebraeis^(bb) vel *foueam*^(cc) (sepulcralem praesertim) denoter, vt adeo vel plane neget persona loquens, se in sepulcro positum iri, vel hoc tantum inueniat, se corruptionis et putredinis expertem fore. Sed posteriorem significarum et antecedentia flagitare videntur, et maxime euentus, quo ad collustrandum hoc vaticinium omnino vti licet.

F I N I S.

(bb) Ex radicis שָׁחַת usitata notione.

(cc) Pf. VIII, 16. cf. Cocc. Lex. in שְׁחָתָה cuius conciliatio vtriusque sententiae non inconcinna videtur.

E

COROL

COROLLARIA.

I.

Admirandum iustitiae et misericordiae diuinae temperamentum exhibet doctrina euangelica, de redemptione hominum per Christum, in qua doctrina, nihil quod sibi vere contrarium sit, sana deprehendit ratio.

- II. Quamquam euidentem et luculentum sit Euangelii de Iesu Christi merito testimonium, tamen verum ac salutarem eidem assensum praebere homo nequit, nisi Spiritus sancti operatio accesserit, quam sub specioso fugiendi fanaticismi praetextu negare, id quod nonnulli nostra aetate faciunt, nihil aliud est, quam pelagianismum pseudothyro in Ecclesiam intronittere.
- III. Non restrictam ad quandam humani generis partem Dei gratiam, sed *ἀντις τῶν* erga oblatam gratiam, causam exitii esse pereuntium, et Psalmus XVI. et alia testimonia S. Scripturae omni aleae eximunt dubitationis.
- IV. Nusquam scriptura pereuntibus spem aliquando ex exitio emergendi facit, neque locus illustris Et. XXXV, 23. 24., rite inspectus, in eam sententiam trahi potest, ut a recentioribus quibusdam *ἀποκαταστάσεως* patronis non sine specie veri fit.
- V. Sanguinem Christi extra corpus in coelis existere, hypothesis est idoneo scripturae fundamento minime subnixi.

PRAE-

PRAENOBILISSIMO
ATQVE
ERVEDITISSIMO DEFENDENTI

S. D.

PRAESES.

Non committam, ut nullis meis litteris comitatus, in catbedram me disputatoriam comiteris, DILECTISSIME FISCHER! Neque enim nihil referre arbitror, ut et aliis, qui has forte paginas adspicient, constet, quid sperare de TE, atque adeo confidere liceat. Cuius quidem rei, haud admodum multi erunt, opinor, qui aequae locupletes auctores atque ego esse queant, qui iam multis abhinc annis cognitum TE habuerim, diligentiaeque, qua ad bonas litteras, praecelso ingenio, flagranti studio, successuque a summo Numine fortunato incubuisti, testis et tamquam spectator fuero. Emensus enim scholae inferioris ordines omnes, iam tum consilium approbas mibi institutumque tuum, quod animaduerti, TE minime ex eorum numero adolescentium esse, quibus maturare quam mature scire satius videtur, et qui dum seuera lege in litteris proficere nolunt, non dubitant cruda adhuc atque immatura studia in academias propellere. Neque postea cum auspicato stadium esses academicum ingressus, a TE discessisti, sed diligentiae perpetuitate et in iis litteris commendabilis atque conspicuus fuisti, quae ab humanitate nomen habent (quibusque TV neutiquam, ut nunc sepe fit, nuncium mittendum putasti) et in sublimioribus grauissimisque disciplinis, quas obiter salutasse

E 2

haud.

haudquaquam TIBI satis fuit. Quam feliciter in utroque genere studiorum TVVS sit versatus labor, cum ex opera, quam iam inde ex aliquo tempore in iuuentute academiae praeparanda utiliter callocas, tum ex aliis documentis perspectum habeo, quorsum etiam specimina doctrinae et philosophicae et theologicae in priuatis, quae me moderatore habentur, disputationibus edita referenda sunt. Faxit supremum Numen, cuius vnius beneficio, et dotes ingenii ad litteras nati praeclaras, et successus studiorum felices, et innumera alia munera, quid? quod TE ipsum debes, ut his rebus omnibus ex sua sententia, atque adeo quam optime utare. Atque hoc nimirum futurum est, si ita TE semper a Spiritu Domini animari, atque hoc sensu penitus imbui sueris, ut cognitionem Iesu Christi, longe ante omnes alias scientias pulcherrimam reputes, sique ad banc tanto maiori contentione incubueris, quanto maiori interuallo haec omnia post se relinquit, in quibus operam abutimur mortales, et quae cum tempore sunt ipso peritura. Et huius quidem studii, quod vitae aequale esse debet, si aeternum viuere atque felices esse velimus, admonere TE queat, ipsa haec, cuius defensionem suscepisti tractatio, eiusque argumentum, quod ad eundem spectat, Scripturae oculum, Christum, quo vnicuique delectati tanto ante sunt Dauides aliique DEI amici ac familiares, quorum vestigia nobis sunt ad imitationem proposita. Quod restat, communi huic salutis reparatori ac vindici commendatus et consecratus, felici porro laborum TVORVM conatuumque omnium successu utere ac frui, viribusque corporis et animi integris res TVAS age rectissime. Vale.

Dab. Halae in regia Fridericiana d. X. Oct. clo cc lll.

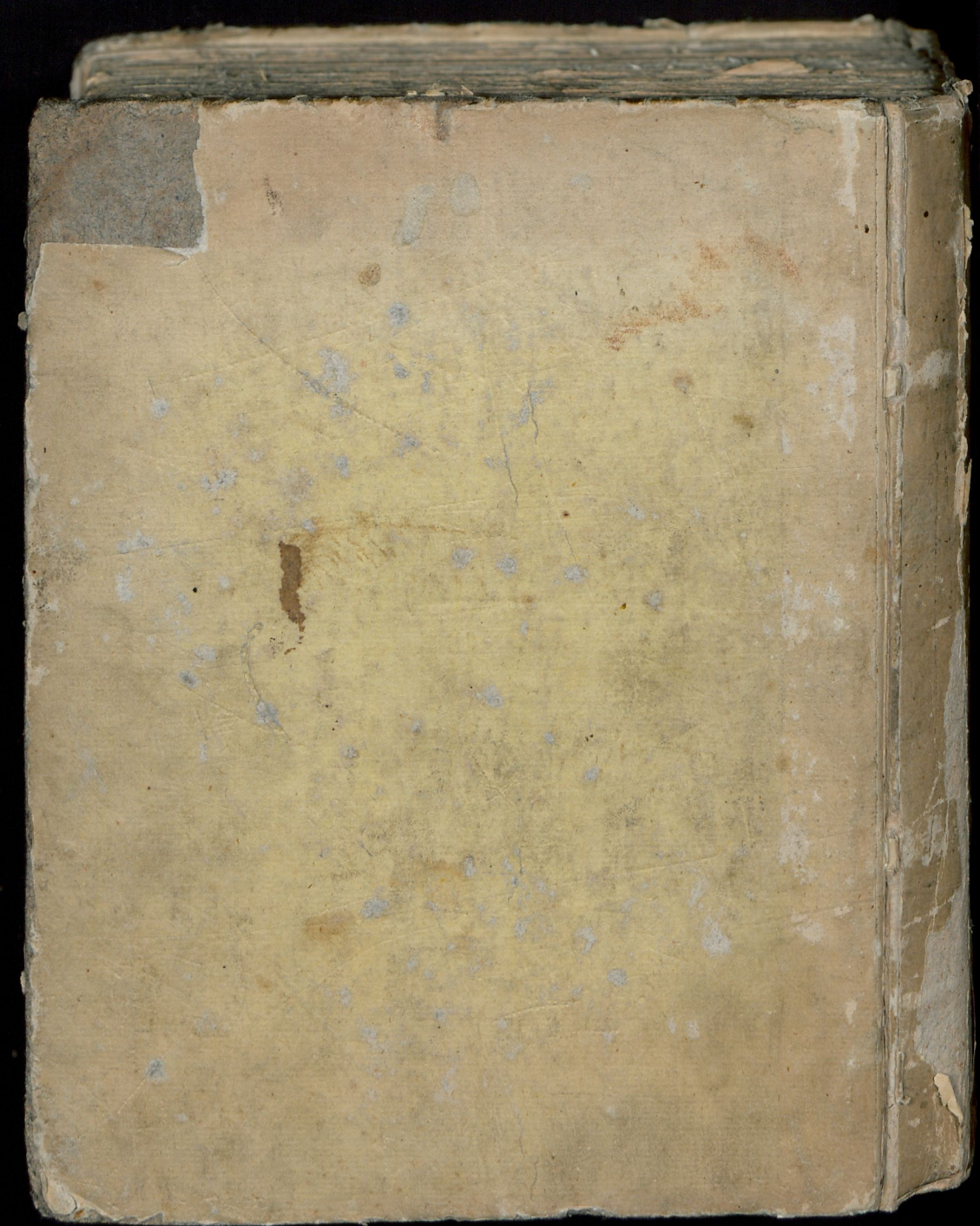
94 A 73 62

ULB Halle 3
001 840 606

96

EXERCITATIO
EXEGETICO-PHILOLOGICA
AD
PSALMVM XVI.

QVAM
IN REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
GOTTLIEB ANASTASIO
FREYLINGHAVSEN

SVMME VEN. ORD. THEOL. ADIVNCTO
ERV DITORVM EXAMINI

PLACIDO

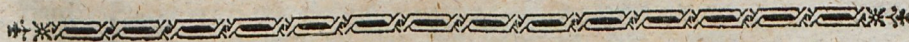
D. OCTOBR. CLD ID CC LII.

H. L. Q. C.

SVBIICIET

IOANNES ANDREAS FISCHER

CROPPENSTADIO - HALBERSTAD.

HALAE MAGDEBVRGICAE
LITTERIS ORPHANOTROPHEI MDCCLII.